כיתות ז'-ט' | גמרא | שיעור 1 מתוך 3 | 45 דק' | סוכה כט ע"ב

חמ"ד: הסוגיה אינה בתכנית החובה לחט"ב (ז': סוגיות חנוכה ותפילין או "המניח"; ח': קידושין; ט': "השוכר את האומנין"). מתאימה להעשרה לקראת סוכות ולהמשך יחידת מסכת סוכה באתר. ממלכתי: העשרה.

"לולב הגזול והיבש פסול": "לכם" – משלכם

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יקראו את המשנה "לולב הגזול" וימיינו את הפסולים לפי סיבה (גזול, יבש, פגום).
- התלמידים יסבירו לפי רש"י למה יבש פסול ("הדר") ולמה גזול פסול ביום הראשון ("לכם – משלכם").
- התלמידים יבחינו, לפי רש"י, בין היום הראשון (מצווה מן התורה) לשאר הימים (מדרבנן).
- התלמידים ינסחו את השאלה שהגמרא שואלת על היום השני: "אמאי לא?".

❓ השאלה הגדולה של היחידה

האם מטרה טובה יכולה להצדיק דרך פסולה?

לולב גזול נראה בדיוק כמו לולב כשר. בכל שיעור נגלה עוד שכבה של התשובה: "לכם", "מצוה הבאה בעבירה" ו"שונא גזל בעולה". בשיעור האחרון כל תלמיד יכתוב תשובה משלו.

🧪 פתיחה: לולב מושלם

מראים (או מתארים) שני לולבים זהים. מספרים: "אחד מהם נקנה בחנות, והשני נלקח מהסוכה של השכן בלי רשות". שואלים: **האם יש הבדל ביניהם, אם אי אפשר לראות אותו?** רושמים את התשובות על הלוח. (5 דקות)

📖 הסבר למורה

המשנה פותחת את הפרק השלישי במסכת סוכה ברשימת לולבים פסולים: גזול ויבש; של אשירה (עץ של עבודה זרה) ושל עיר הנדחת; נקטם ראשו ונפרצו עליו. נפרדו עליו – כשר, ורבי יהודה אומר לאגוד אותו. בסוף: ציני הר הברזל כשרות, ולולב צריך שלושה טפחים "כדי לנענע בו".

הגמרא מדייקת: המשנה פוסלת גזול ויבש בלי לחלק, כלומר גם ביום הראשון וגם בשאר הימים. רש"י מסביר את ההבדל: ביום הראשון הלולב הוא מצווה מן התורה ("ולקחתם לכם ביום הראשון"), ובשאר הימים הוא מדרבנן, זכר למקדש. יבש פסול תמיד, כי צריך "הדר" (רש"י: מצווה מהודרת, "זה אלי ואנוהו"). גזול ביום הראשון פסול כי כתוב "לכם", משלכם. אבל ביום השני, שאין בו "לכם", למה גזול פסול? ("אמאי לא?")

השיעור נעצר על השאלה, והתשובה בשיעור הבא. כדאי להשאיר את השאלה פתוחה על הלוח.

📜 המקור (הגמרא מתוך ספריא, מהדורת William Davidson המנוקדת; רש"י מתוך ספריא, דפוס וילנא)

מילים קשות: **גָּזוּל** = שנלקח בכוח או בלי רשות; **יָבֵשׁ** = שהתייבש; **פָּסוּל** = לא כשר למצווה; **קָא פָּסֵיק וְתָנֵי** = (המשנה) פוסקת ושונה בלי לחלק; **לָא שְׁנָא** = אין הבדל; **בִּשְׁלָמָא** = נניח, מובן; **הָדָר** = יפה, מהודר; **וְלֵיכָּא** = ואין; **אַמַּאי** = למה?

משנה, סוכה כט ע"ב

לוּלָב הַגָּזוּל וְהַיָּבֵשׁ — פָּסוּל. שֶׁל אֲשֵׁירָה וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת — פָּסוּל. נִקְטַם רֹאשׁוֹ, נִפְרְצוּ עָלָיו — פָּסוּל. נִפְרְדוּ עָלָיו — כָּשֵׁר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יַאֲגְדֻנּוּ מִלְמַעְלָה. צִינֵי הַר הַבַּרְזֶל — כְּשֵׁירוֹת. לוּלָב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים כְּדֵי לְנַעְנֵעַ בּוֹ — כָּשֵׁר.

🔤 **בשפה פשוטה (הסבר שלנו, לא נוסח המקור):** לולב גזול ויבש – פסול. (לולב) של אשירה (עץ שעובדים אותו) ושל עיר הנידחת – פסול. נקטם ראשו (נחתך קצהו) או נפרצו עליו (נפרדו מהשדרה) – פסול. נפרדו עליו (נפתחו למעלה) – כשר; רבי יהודה אומר: יקשור אותו למעלה. ציני הר הברזל (סוג דקלים) – כשרות. לולב שיש בו שלושה טפחים כדי לנענע בו – כשר.

גמרא, סוכה כט ע"ב

גְּמָ' קָא פָּסֵיק וְתָנֵי, לָא שְׁנָא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, וְלָא שְׁנָא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי.

🔤 **תרגום חופשי שלנו (לא נוסח הגמרא):** הגמרא: (המשנה) פוסקת ושונה בלי לחלק: אין הבדל ביום טוב הראשון ואין הבדל ביום טוב השני.

גמרא, סוכה כט ע"ב (המשך)

בִּשְׁלָמָא יָבֵשׁ — "הָדָר" בָּעֵינַן, וְלֵיכָּא. אֶלָּא גָּזוּל, בִּשְׁלָמָא יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, דִּכְתִיב: "לָכֶם" — מִשֶּׁלָּכֶם. אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי אַמַּאי לָא?

🔤 **תרגום חופשי שלנו (לא נוסח הגמרא):** מובן שיבש (פסול): צריך "הדר", ואין. אבל גזול – מובן ביום טוב הראשון, שכתוב "לכם" – משלכם. אבל ביום טוב השני, למה לא (יהיה כשר)?

רש"י, ד"ה גזול

גזול - פסול ולקחתם לכם כתיב משלכם:

רש"י, ד"ה יבש

יבש - דבעינן מצוה מהודרת דכתיב (שמות טו) ואנוהו:

רש"י, ד"ה לא שנא בי"ט ראשון

לא שנא בי"ט ראשון - דחיובי מדאורייתא:

רש"י, ד"ה לא שנא בי"ט שני

לא שנא בי"ט שני - דליתיה בנטילת לולב אלא מדרבנן דביום הראשון כתיב:

רש"י, ד"ה בשלמא יבש

בשלמא יבש - פסול בדרבנן נמי כיון דמצוה הוא משום זכר למקדש בעינן הדור מצוה:

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בגמרא במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהגמרא.

📜 **כתוב:** "לָכֶם" — מִשֶּׁלָּכֶם"

💭 **מפרשים:** רש"י (על המשנה): "פסול ולקחתם לכם כתיב משלכם".

📜 **כתוב:** "הָדָר" בָּעֵינַן"

💭 **מפרשים:** רש"י: "דבעינן מצוה מהודרת דכתיב (שמות טו) ואנוהו". וביום השני: "כיון דמצוה הוא משום זכר למקדש בעינן הדור מצוה".

📜 **כתוב:** "לָא שְׁנָא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, וְלָא שְׁנָא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי"

💭 **מפרשים:** רש"י: היום הראשון – "דחיובי מדאורייתא"; היום השני – "דליתיה בנטילת לולב אלא מדרבנן".

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: דף המקורות מהעמוד הזה (או הגמרא), דף עבודה, לוח

1. פתיחה: שני לולבים זהים (5 דקות)
2. קריאת המשנה ומיון הפסולים לשלוש קבוצות (10 דקות)
3. הגמרא: "קא פסיק ותני", ורש"י על היום הראשון והשני (8 דקות)
4. "בשלמא יבש... אלא גזול": למה כל אחד פסול? רש"י על "הדר" ו"לכם" (10 דקות)
5. עבודה בזוגות: דף העבודה (9 דקות)
6. כרטיס יציאה (3 דקות)

💬 שאלות בשלוש רמות

הבנה (מה כתוב?)

1. אילו לולבים פסולים לפי המשנה? תנו שלוש דוגמאות.
2. מה ההבדל, לפי רש"י, בין היום הראשון של סוכות לשאר הימים?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. למה לולב יבש פסול גם בשאר הימים, לפי רש"י?
2. הסבירו את הקושיה "אלא ביום טוב שני אמאי לא?".

הערכה (מה דעתי?)

1. לפני שתלמדו את התשובה: למה לדעתכם לולב גזול פסול גם ביום השני?
2. האם יש הבדל בין "לא שלי" לבין "לא יפה"? מה חמור יותר בעיניכם?

🏁 סיכום השיעור

חוזרים לשני הלולבים מהפתיחה. ביום הראשון יש תשובה ברורה: "לכם", משלכם. אבל ביום השני אין "לכם", ובכל זאת הגזול פסול. השאלה נשארת על הלוח לשיעור הבא.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. מה פירוש "לכם – משלכם"?
2. השערה אחת שלי: למה גזול פסול גם ביום השני?

💡 הערות למורה

על "של אשירה" ו"עיר הנדחת" אין צורך להרחיב; מספיק להסביר שאלה דברים שקשורים לעבודה זרה, ולכן אינם ראויים למצווה.

להשוואה ולהמשך: יחידת מסכת סוכה (יחידה 1) עוסקת בדיני הסוכה עצמה; היחידה הזו עוסקת בארבעת המינים.

למתקשים: דף עם תמיכה, ובו מחסן מילים, שאלות בחירה ומשפטי פתיחה.

📝 בדף העבודה

מיון הפסולים לקבוצות, טבלת היום הראשון והשני, שאלות על "הדר" ו"לכם", ו★ שאלת השערה. מחוון מלא בעמוד השני.

יש גם גרסה עם תמיכה (מחסן מילים, שאלות בחירה, משפטי פתיחה ומחוון משלה), ודף סיכום של עמוד אחד לתלמידים, להדבקה במחברת או לחזרה לפני מבחן.

מקורות

- סוכה כט ע"ב (ספריא)
- רש"י על סוכה כט ע"ב (ספריא)

מחוון: "לולב הגזול והיבש פסול": "לכם" – משלכם

1. לא שלו: גזול. לא הדר: יבש, נקטם ראשו, נפרצו עליו. עבודה זרה: של אשירה, של עיר הנדחת.
2. יום ראשון: מן התורה ("דחיוביה מדאורייתא"). יום שני: מדרבנן, זכר למקדש. יבש: ביום הראשון "הדר" ("ואנוהו"); ביום השני גם כן, כי "בעינן הדור מצוה" (רש"י). גזול ביום הראשון: "לכם" – משלכם. ביום השני: זו השאלה.
3. המשנה פוסקת בלי לחלק בין הימים. מכאן שגזול ויבש פסולים גם ביום הראשון וגם ביום השני.
4. ביום השני המצווה מדרבנן, ואין בה "לכם". אז מאיפה לפסול לולב גזול? (רש"י: "מהיכא תיתי למיפסליה").
5. תשובה פתוחה. כל השערה מנומקת; התשובה של הגמרא (מצוה הבאה בעבירה) תילמד בשיעור הבא.